

קונטרס

משעיינות החיים

דברי תורה

מכ"ק מרח"ק אדמו"ר זצוקללה"ה

ראש השנה תשפ"ה

ופרשת האזינו • גליון תמט

בה יוניאן סיטי יצ"ו

©

כל הזכויות שמורות

י"ל ע"י

מכון שלמה משנתו

להוצאת ד"ת של כ"ק מרן אדמו"ר זצוקללה"ה

שע"י איגוד חסידי צאנז זוועהיל

להערות והארות

או להזמנת הגליון נא לפנות לטעל:

201-455-7269

בארה"ק:

052-712-6945

דוא"ל:

mayunoshachaim@gmail.com

דרשה קודם תקיעת שופר

יום א' דר"ה תשע"ה

במדרש (ויק"ר כט, ג) בחדש השביעי באחד לחדש (ויקרא כג, כד), רבי יהודה בר נחמן פתח עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר (תהלים מז, ו), בשעה שהקב"ה יושב ועולה לכסא דין בדין הוא עולה, מאי טעמא, עלה אלקים בתרועה, ובשעה שישראל נוטלין את שופרותיהן ותוקעין לפני הקב"ה, עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים דכתיב ה' בקול שופר, ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין למדת הרחמים, אימתי בחדש השביעי.

עוד במדרש (שם ד) אמר רבי יאשיה כתיב (תהלים פט, טז) אשרי העם יודעי תרועה, וכי אין אומות העולם יודעים להריע, כמה קרנות יש להם כמה בוקיניוס יש להם כמה סלפירגסי יש להם, ואת אמרת אשרי העם יודעי תרועה, אלא שהם יודעים לפתות את בוראם בתרועה, והוא עומד מכסא הדין לכסא רחמים, ומתמלא עליהם רחמים, והופך להם מידת הדין לרחמים אימתי בחודש השביעי.

והתמיה מפורשת מה תירץ המדרש שהם יודעים לפתות את בוראם בתרועה, הרי קושיית המדרש היתה על לשון הכתוב אשרי העם 'יודעי' תרועה, דלכאורה הו"ל לומר תוקעי תרועה וכדו' ומה לשון ידיעה דקאמר, כאילו רק המה יודעים לתקוע, וא"כ מה תירץ המדרש אשרי העם שהם יודעים לפתות את בוראם בתרועה, הא גופא קשיא מה יודעים בני ישראל יותר משאר אומות העולם שבזה הם מפתים את בוראם בתרועה, הרי לתקוע בפועל גם אומות העולם יודעים וכקושיית המדרש כמה קרנות יש להם וכו'.

והנראה ובהקדם מה שראיתי מובא מהגה"ק החתם סופר זי"ע (דרשות כ"ה אלול דף שמ"ט ט"ו) ד' לבאר מדוע כאשר אנו ניגשים לתקיעת שופר מברכין לשמוע קול שופר, ובתפלה מברכין שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, והיה לנו לומר קול שופר בתרווייהו, או קול תרועה בתרווייהו, ומבאר החתם

סופר דבאמת בר"ה לא נזכר שופר בתורה, כי אם יום תרועה וזכרון תרועה, והא דהמצוה הוא דוקא בשופר נתגלה לנו בתורה שבע"פ, וכמו שמצינו בחז"ל (ר"ה לג:) מנין שבשופר תלמוד לומר (ויקרא כה, ט) והעברת שופר תרועה, אין לי אלא ביובל בראש השנה מנין, תלמוד לומר בחדש השביעי, שאין תלמוד לומר בחדש השביעי ומה תלמוד לומר בחדש השביעי שיהיו כל תרועות של חדש שביעי זה כזה, ועל כן כשאנו ניגשים לקיים מצות תקיעת שופר שהוא מצות עשה דאורייתא רחמנא אמר תקעו, אנו רוצים לגלות דעתינו שאנו מקיימים המצוות על דעת חז"ל, וצריכים אנו לדבריהם, וא"א לנו לקיים מצוות התורה בלי תורה שבע"פ כמו שקיבלו חז"ל שמצוות תרועה הוא בשופר, ולכן בקיום המצוה מן התורה אנו מדגישים לשמוע קול שופר שגילו לנו חכמים,

אבל בסדר הברכות שהם מדרבנן, שם אנו מזכירים שומע קול תרועת עמו ישראל, כדי שלא יתחמץ לבב אנוש שבשרירות לבם הולכים חז"ל ומתקנים מה שרצו, והוא חוץ מתורה שבכתב, ולאפוקי מדעה זו אנו מברכים בתפלה דרבנן שומע קול תרועת עמו ישראל שהוא לשון הכתוב בקרא בהדיא בר"ה, בכדי להורות שדברי חז"ל לא נאמרו על דעת עצמן ואין כח ביד חכמים לחדש ענינים חדשים שאין להם סמך מדאורייתא, רק כל דבריהם בנויים על דברי תורה שבכתב, ומה שאמרו לתקוע בשופר למדו כן בגז"ש ממה דכתיב בתורה יום תרועה, ע"כ.

ונראה להוסיף לפי"ז דהנה איתא ברבינו בחיי בפר' בא (שמות י"ג א) דדיבור רומז לתורה שבכתב, ואמירה רומז לתורה שבעל פה, ובזה מבאר הברוך טעם זי"ע מאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט, קסא-קסב) שרים רדפוני חינם ומדברך פחד לבי, שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, דהנה בתורה שבכתב כתיב (דברים כג, ד) לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה', אך חכמינו ז"ל (יבמות טו.) דרשו עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, ומצינו (שם עו:) שאמר דואג האדומי לשמואל שדוד אינו ראוי לבא בקהל דקאתי מרות המואביה, עד שא"ל אבנר תנינא עמוני ולא עמונית, ובזה מבאר הברוך טעם מה שאמר נעים זמירות ישראל שרים רדפוני חינם היינו שהשונאים שלי רדפוני חנם ורצו להעליל עלי שאיני ראוי לבא בקהל, וזהו טענת הסטרא אחרא בדור דור ליתן דופי ופסול במשיח בן דוד הבא מרות המואביה, והן אמנם ומ'דברך' פחד לבי היינו מתורה שבכתב לבד הייתי מתיירא דכתיב ביה לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', אך שש אנכי על 'אמרתך' כמוצא שלל רב, היינו במה שדרשו חז"ל

בתורה שבע"פ עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, שבזה היה לו פתחון פה לדוד לבא בקהל על אף שבא מרות המואביה, ע"כ מהברוך טעם.

ומה שכתב הרבינו בחיי דדיבור רומז לתורה שבכתב ואמירה רומז לתורה שבע"פ, אפשר הכוונה על פי מה דקיי"ל דדיבור הוא לשון קשה ואמירה הוא לשון רכה, וידו דזה היו עבודת החכמים הקדושים שבכל דור ודור להמתיק הדינים שהיו בני ישראל מחיובים עפ"י דברי התורה, ובכוחם וברשותם להמתיק כל ענינים הקשים, ולכן דברי חז"ל הם אמירה בלשון רכה שהצדיקים עושים הכל לרחמים, וזה נרמז בלשון הכתוב מדברך פחד לבי היינו אפי' כאשר בדין תורה פחד לבי שאצא חייב בדין אך שש אנכי על אמרתך היינו תורה שבע"פ שהחכמים הקדושים יש בכוחם להמתיק כל הדינים.

ולפי"ז יבואר מה שאנו מברכים לשמוע קול 'שופר' דייקא ולא קול תרועה כקושיית החתם סופר, שכאשר בני ישראל נגשים להתקיעות לב מי לא יפחד מאימת הדין, ואם ידונו אותנו במדת הדין הרי מי יאמר זכיתי לבי שאצא זכאי בדין, ולכן מברכים לשמוע קול שופר, להזכיר השופר שהוא רק מדרשת חז"ל, בכדי לעורר זכותם של חכמינו ז"ל והצדיקים הקדושים שבכל דור ודור שיש בכוחם למתק כל הדינים, ובזכות זה שבני ישראל עושים המצוות ע"פ דברי חז"ל ולא רק כמו שכתוב בתורה, בזכות זה יש בכח החכמים למתק הדינים אע"פ שע"פ דין תורה בני ישראל מתחייבים בדין, מ"מ יש כח ביד חכמים למתקן.

וזה כוונת המדרש בשעה שהקב"ה יושב ועולה לכסא דין בדין הוא עולה, מאי טעמא, עלה אלקים ב'תרועה', היינו דבתורה הקדושה כתיב 'תרועה', ותורה שבכתב איקרי דיבור לשון קשה, ולכן אילו לא היו ישראל מקיימים רק מה דכתיב בפירוש בכתוב הרי בדין הוא עולה ואין רחמים בדין, אלא **דבשעה שישראל נוטלין את 'שופרותיהן' ותוקעין לפני הקב"ה**, וכל עיקר השופר נתגלה לנו מדרשת חז"ל, ולכן **עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים דכתיב ה' בקול 'שופר' דבשופר מעוררים כח החכמים הקדושים שדרשו שצריך לתקוע בשופר דייקא, וביד החכמים והצדיקים להמתיק כל הדינים, וכדברי הכתוב ה' בקול שופר שמתעורר מדת הרחמים ע"י קול שופר, ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין למדת הרחמים, אימתי 'בחדש השביעי', נתכוון המדרש בסיום דבריו אלו לדרשת חז"ל שלמדו שצריך לתקוע בשופר דייקא מדכתיב בפרשת יובל 'בחודש השביעי' ללמד על כל תריעות של חודש**

השביעי שהם בשופר דייקא, ועובדא זו שבני ישראל מתנהגים כפי הוראת חז"ל בכוונת הכתובים מעורר רחמים וחסדים שבכח הצדיקים לסלק מדת הדין ולעורר מדת הרחמים.

ובדרך זה יבואר דברי רבי יאשיה אשרי העם יודעי תרועה, וכי אין אומות העולם יודעים להריע, כמה קרנות יש להם כמה בוקינוס יש להם כמה סלפירגסי יש להם, ואת אמרת אשרי העם יודעי תרועה, אלא שהם יודעים לפתות את בוראם ב'תרועה', היינו דבהא גופא דבאמת לא כתיב בתורה רק יום תרועה, ולכן אף אם אומות העולם גם הם יודעים להריע ואף אם הם היו באים לקיים מצות תורה שבכתב, הרי בודאי לא היו נשמעים לדברי חכמים לקיים המצוה דוקא בשופר, אלא היו תוקעין בקרנות ובבוקינוס ובסלפירגסי שיש להם, ובזה גברה מעלת בני ישראל שהם נשמעים לדברי חז"ל, ובזה מעוררים זכות החכמים הקדושים שיש בידם למתק כל הדינים הקשים, ולכן **הקב"ה עומד מכסא הדין לכסא רחמים, ומתמלא עליהם רחמים, והופך להם מידת הדין לרחמים, אימתי בחודש השביעי** וכנ"ל בזכות שקיבלו בני ישראל לתקוע בשופר דייקא עפ"י דרשת חז"ל מבחודש השביעי.

עוד נראה בכוונת דברי המדרש דהנה ידועים דברי הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד) אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו כלומר עוררו ישינים משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה, וזכרו בוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן, ושוגים כל שנתם בהבל וריק וכו', והיינו דאע"פ שהעיקר שאנו תוקעים בשופר הוא בשביל גזירת הכתוב, דרחמנא אמר תקעו, מ"מ א"א לו לאדם להסתפק בכוונה זו שכן אריה ישאג מי לא ירא, וצריך האדם לשבור את לבו בשברים תרועה ולעשות חשבון בנפשו באיזה פנים אני עומד לפני המלך בדין.

אמנם מעלת בני ישראל הוא שבו בזמן שנחרד לבם בשמוע קול השופר ונקרע לבם בשמוע התרועה, מ"מ הם שמחים מאוד בקיום מצוה זו כפשטה לקיים רצון הבורא, וכולם מתאספים בשמחה רבה, ומברכים שהחיינו בשם ומלכות ומודים להשי"ת אשר זיכה אותנו לקיים מצות תקיעת שופר, ובזכות זה עצמו שעל אף שהשופר מחרידם מפחד יום הדין הגדול והנורא, הם שמחים לקיים מצות השי"ת, הקב"ה מוציא כאור משפטינו.

ולפי"ז יתבאר המדרש בשעה שהקב"ה יושב ועולה לכסא דין בדין הוא עולה, מאי טעמא, עלה אלקים בתרועה, ובשעה שישראל נוטלין את שופרותיהן 'ותוקעין היינו בשמחה וכלשון הכתוב (במדבר י, י) וביום שמחתם ובמועדיכם וגו' ותקעתם וגו', ולשמחה זו מה עושה אלא ששמחים שיש להם הזכיה לתקוע לפני הקב"ה ולעשות רצונו, וכשהקב"ה רואה איך שבנינו שוכחים מהצער והחרדה שלהם ועוסקים בשמחה של מצוה, בזכות זה עצמו עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים, דכתיב ה' בקול שופר, שמדת הדין מתהפך למדת הרחמים ע"י הקול של שמחה במצות שופר, (ועיין באריכות כעין בחינה זו בדרשה ליום א' דר"ה תשע"ב – גליון לח).

וזה גם כוננת המדרש השני אשרי העם יודעי תרועה וכי אין אומות העולם יודעים להריע, כמה קרנות יש להם וכו' אלא שהם יודעים לפתות את בוראם בתרועה, היינו שמעלת בני ישראל הם שאף שכשהם ניגשים לתקיעת שופר נשבר לבם בקרבם ובשומעם קול התרועה הם בבחינת גנוחי גניח וילולי ליל, מ"מ הם מפתים את בוראם בענין התרועה, דבאמת לבם של ישראל מלאים פחד ורעדה מאימת יום הדין, אך בני ישראל מפתים את בוראם ומכסים הפחד ולובשים פנים של שמחה לקיים מצוות הבורא, וכהמשך הכתוב ה' באור פניך יהלכון שהם מקיימים מצות ה' בהארת פנים ושמחים על שהם זוכים לקיים מצות ה', ובזכות זה הקב"ה עומד מכסא דין לכסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים, והופך להם מידת הדין לרחמים וכדברי הקדושת לוי הידועים שגם מדת הדין עצמו מסכמת לרחמים, והוא מדה במדה דכמו שבני ישראל במקום שיש להם להיות לבם מלא עצב וחרדה מה יעלה בדינם, הם שמחים על שהם מקיימים מצות ה', כמו כן הקב"ה במקום שצריך להיות דין ומשפט הוא מתמלא רחמים על בניו לשמחם ולהצדיקם בדין.

ולהנ"ל יש לבאר המשך הפסוקים שאומרים קודם התקיעות, ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים, שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, דהנה השטן מקטרג על תקיעות בני ישראל מה טעם יש בהם כדי לזכותם בדין, הלא לפי מעשיהם אינם ראויים לצאת זכאי בדין, ומה בצע בתקיעתם הלא כל אחד יכול לתקוע ורוצה לבטל כח הגדול של מצות תקיעת שופר, ועל זה מבקשים ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים, שהקב"ה לא יניח להזדים לעשוק מאתנו מצות תקיעת שופר, בזכות שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, והיינו שאנו באים מכח ב' ענינים, א' 'שש אנכי' בזכות שבני ישראל שמחים וששים

במצוותיך, על אף שמטבע הדברים עלינו להיות עצבים ונאנחים על מעמדנו בדין שאינו בכי טוב, ועם כל זה אנו שמחים במצוותיך על שאנו זוכים לעשות רצוניך, וענין השנית שאנו באים מכוחה היא 'על אמרתך' היינו אמירה תורה שבע"פ שאנו מקיימים מצוות תרועה הכתוב בתורה עפ"י דרשת חז"ל בשופר דייקא, ובזכותם של חכמינו הקדושים אשר הם דרשו מצוות שופר, תתנהג בנו במדת הרחמים, שכן תורה שבע"פ נקרא אמירה לפי שהוא לשון רכה ויש בכוחה להמתיק הדינים ולהפך מדת הדין לרחמים, ולכן בכח ב' דברים אלו זכות החכמים והצדיקים וזכות מה שבני ישראל מקיים מצות תקיעת שופר בשמחה אנו מבקשים ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים, ויתקבל לפניך סדר תקיעתנו לרצון.

זוה הכוונה במה שאומרים למנצח לבני קרח מזמור, כל העמים תקעו כף הריעו לאלקים בקול רנה, היינו שעל אף שאומות העולם גם הם יכולים לתקוע, אמנם אף אם הם מתעוררים קצת ביום הדין זהו רק משום כי ה' עליון נורא מלך גדול על כל הארץ, וחיל ורעדה יאחזון מהדין הקשה אשר כל ברואי עולם יעברון לפניו כבני מרון, ואפי' אם הם היו תוקעין זה היה רק לעורר הפחד והרעדה, משא"כ בבני ישראל שאף שגם הם זוחלים ורועדים מיום בואך מ"מ הם מכניסים שמחה בלבם לקיים מצוות ה' בשמחה, ובזכות זה ידבר עמים תחתינו ולאמים תחת רגלינו, יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה, היינו שיגביר כח ישראל על האומות העולם, שכן אינו דומה כלל עבודת התקיעות של בני ישראל למה שהאומות העולם יודעים להריע, ומטעם זה עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר היינו אף שבשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה, מ"מ הקב"ה מתמלא עליהם רחמים כששומע קול השופר שהוא בשמחה על שהם זוכים לקיים המצוה, ואע"פ שבאמת הוא אצלם תרועה שהשופר משברם ומחרידם, עם כל זה הם ששים ושמחים במצות הבורא ולזה ה' בקול שופר שמתהפך מדת הדין למדת הרחמים כשהקב"ה שומע הקול שופר שהוא בחדוה ובשמחה, וגם מתעורר על ידם הזכות של החכמים הקדושים בזה שתוקעים בשופר דייקא ולא בשאר כלים משונים, ובכח החכמים נמתקים הדינים מעליהם ומתמלא הקב"ה רחמים עליהם. ובכוונה זה נאמר למנצח וגו'.

דרוש לפרשת האזינו

תשנ"ט

חילול שבת לצורך פיקוח נפש כשהחולה יכול לעשות בעצמו

בתוה"ק האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי (דברים לב, א). ובמדרש (דברים רבה י, א), האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי. הלכה, אדם מישראל שהיה חושש באזנו מהו שיהא מותר לרפאותו בשבת. כך שנו חכמים, כל שספק נפשות דוחה את השבת, וזו מכת האוזן אם סכנה היא מרפאים אותה בשבת, עכ"ל המדרש. ויש להבין מה עניין שאילת המדרש לפרשתו ובמה נסתפק.

א) והלום ראיתי לכ"ק אדמו"ח זצ"ל (שפע חיים ירח האיתנים חלק ב' בדרוש לליל שב"ק פרשת האזינו עמוד ע"ט) שאמר בביאור המדרש, על פי מה שכתב בספר החיים להגאון רבי שלמה קלוגער (על סי' שכ"ח קונטרס חיי נפש פרק ב'), דכיון דהא דפיקוח נפש דוחה את השבת נפקא לן בגמ' (יומא פה, ב) מדכתיב (ויקרא יח, ה) וחי בהם, ולא שימות בהם, אם כן הציווי הוא לחולה עצמו שישמור על נפשו, אלא דהיכא שאינו יכול לבדו להציל עצמו, החיוב גם על אחרים להצילו, אבל אם היא מלאכה קלה מאוד שאפשר להחולה לעשותו בלי טירחא כלל מחוייב החולה עצמו לעשותה, עכ"ד. וכ"ק אדמו"ח העיר על דבריו שהם מחודשים, ולא מצינו סברא זו בפוסקים, ואדרבה מסתימת לשון השו"ע והפוסקים (עי' או"ח סי' שכ"ח סעיף ג' ועוד) שנקטו בלשונם מחללין שבת עבור חולה שיש בו סכנה, משמע שלכתחילה מחללים אחרים בשבילו.

ומכל מקום העלה שם ע"ד פלפול, דלכאו' הדבר תלוי במה שנחלקו בגמ' שם מהיכא נפקא לן דפיקוח נפש דוחה שבת, דלשמאל דנפקא ליה מ'וחי בהם' דקאי על החולה עצמו, צריך לכתחילה החולה עצמו לחלל כדברי הגר"ש קלוגער, אבל לרבי שמעון בן מנסיא דנפקא ליה מ'ושמרו בני ישראל את השבת' (שמות לא, טז), אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות

הרבה, הרי בפירוש דברה תורה על אחרים, שהרי לכל ישראל נאמר 'ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת'. ולפ"ז יש לומר, שבזה נסתפק המדרש אם גם כשהחולה יכול לעשות את הרפואה בעצמו רשאים אחרים לחלל שבת בשבילו, או בעינן שהוא יחלל לצורך עצמו. ולזה נקט שאילתו דייקא ב'חושש באזנו', שבשאר איברי הגוף הוא בריא, ובכוחו לעשות את הרפואה לעצמו, עכ"ד בתוספת ביאור.

ולכאורה יש להבין, אם איתא כדברי הגר"ש קלוגער, שמה שאמרה תורה 'וחי בהם' הוא לחולה עצמו, מהיכי תיתי דבכה"ג שאין החולה יכול לעשות את הרפואה לעצמו, יהיו אחרים מותרין לחלל בשבילו, דילמא לא התירה תורה אלא לחולה שיחלל את השבת לעצמו, וכדקי"ל (שבת ד, א) אין אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך.

אלא שכבר הקשו התוס' (שבת שם ד"ה וכי) על הא דאמרינן אין אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך, מהא דאמרינן (עירובין לב, ב) ניחא ליה לחבר דליעבד איסורא קלילא ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה. וכתבו לחלק דבכה"ג שהעם הארץ לא פשע ניחא ליה לחבר דליעבד איסורא קלילא ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה, אבל אם באה לו לחבירו עבירה על ידי פשיעתו, אין אומרים לו לאדם כדי שיזכה חבירך. הלכך גם לעניין פיקוח נפש כיון שלא פשע החולה, שפיר אמרינן לאחרים שיחללו עליו את השבת, דניחא ליה לחבר דליעבד איסורא קלילא דהיינו חילול שבת שהוא קל לפי ערך חשיבות נפש מישראל דחמירא טובא, כמו שהארץ בישמח משה בפרשתן.

ב) והנה בספה"ק תולדות יעקב יוסף בפרשתן, כתב לפרש הפסוק 'האזינו השמים ואדברה', 'השמים', מרמז על התלמידי חכמים שגם הם ישמעו דברי מוסר, ועל אף דתועלת המוסר היא כדי להשיב רבים מעוון ולקרבתם לעבודתו יתברך שמו, והתלמידי חכמים אינם צריכין לזה, מכל מקום האזינו גם השמים ואדברה, כדי שתשמע הארץ אמרי פי, ד'הארץ' היינו פשוטי עם ישמעו אמרי פי, שאם יבואו התלמידי חכמים אז גם הם יבואו וישמעו תוכחה ומוסר וישפרו מעשיהם, עכ"ד.

על כן כיון שאמרה תורה האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי, שהתלמידי חכמים יבטלו את תלמודם כדי לשמוע מוסר כדברי התולדות יעקב יוסף, עלה המדרש ונסתפק, החושש באזנו מהו שיהא מותר גם לאחרים

לחלל עליו את השבת, האם אמרינן דניחא ליה לחבר למעבד איסורא זוטא כדי שלא יעשה עם הארץ איסורא רבה, או שמא אין אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך וכנ"ל.

ג) אגב אורחא אמרתי להעיר במה שראיתי בשפע חיים (לירח האייתנים חלק א' בדרוש לליל שב"ק פרשת האזינו עמ' קט"ו) לכ"ק אדמו"ח צ"ל שכתב לדרכו, דהמדרש מספקא ליה אם מחללים את השבת 'בחושש' באזנו, אף שהוא חולי שאין בו סכנה לכל הגוף, מכל מקום כיון שהוא עלול לאבד את חוש השמיעה ושוב לא יוכל לשמוע ולקיים את דברי התורה, יש לומר שמחללין עליו את השבת. והביא שם מדברי הגר"ש קלוגער (חכמת שלמה סי' שכ"א סעיף מ"ו) שדן בכיו"ב לגבי סומא שאמרו חכמים (נדריים סד, א) סומא חשוב כמת, דאפשר שמחללין עליו את השבת.

והנה באמת על כל סכנת אבר נראה מדברי התוס' (סוכה כו, א ד"ה ואפילו) שמחללין עליה את השבת, אלא שלכא' דבריהם תמוהים מאד כפי שעמדו בזה בחידושי הרש"ש ובשפת אמת שם, עיי"ש. אולם עדיין יש לדון על חולי האוזן, שמבואר בגמ' (ב"ק פה, ב) שאם חירשו נותן לו דמי כולו, ועי' בכלי יקר (שמות כא, ה) שכתב טעם למה שאמרה תורה לרצוע אוזן עבד עברי, כי באמת היה ראוי שילקה בכל גופו, ולכן רוצעים אותו דייקא באוזן ששקול כל גופו כדאמרינן חרשו נותן לו דמי כולו, עיי"ש. אם כן יש לומר, דאפי' אם על שאר סכנת אבר אין מחללין את השבת, מכל מקום החושש באזנו אפשר שמחללין עליו את השבת (עי' שו"ת חוות יאיר סי' כ"ג, ובגליוני הש"ס סוכה שם).

בעידן רעוא דרעוין פרשת האזינו – שובה

תשע"ד

בתוה"ק (לב, א-ב) האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי, יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירם עלי דשא וכרביבים עלי עשב, ובמפרשים האריכו למעניתם לבאר מקראי קודש אלו, והרמז בהעדאת שמים וארץ, יש שפירשו דשמים רומז על בני עליה אשר צרכי שמים הם כל חפצם, והארץ רומז על אנשים פשוטים שראשם מונח בארציות, ויש שפירשו דשמים רומז להנשמה שהוא חלק אלו-ה ממעל, והארץ רומז להגוף שהוא כולו חומר, ועוד לאלקים פתרונים.

וברש"י (בד"ה יערוף) זו היא העדות שתעידו, שאני אומר בפניכם תורה שנתתי לישראל שהוא חיים לעולם, כמטר הזה שהוא חיים לעולם כאשר יערפו השמים טל ומטר. ויש לבאר עוד למה נמשל כאן התורה למטר דייקא.

ובהפטורת השבוע (הושע יד, ב) שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו, ובחז"ל (יומא פו. וכגו' העין יעקב הובא במהרש"א שם) ר' לוי אמר גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך, ר' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל, ויש לבאר שינוי לשון הכתוב שהתחיל שובה ישראל 'עד' ה' אלקיך, וסיים ושובו 'אל' ה'.

והנראה ובהקדם מה שכתב בספה"ק ישמח משה (בפ' אמור) עה"כ (ויקרא כג, כד) בחודש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש וגו' ובפרשת פנחס (במדבר כט, א) נאמר ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם, ובגמרא (ר"ה כט:) רמי, כתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה, וכתוב אחד אומר יום תרועה. ומשני כאן ביום טוב שחל להיות בשבת, כאן ביום טוב שחל להיות בחול.

ומוסיף הישמח משה דיש לכוון זה בקרא, דלכן כתיב כאן בפר' אמור 'שבתון' ולא בפרשת פנחס, דכאן הכי קאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם 'שבתון', כלומר כשיהיה חל בשבת, אז זכרון תרועה. ובפרשת פנחס דאיירי בראש השנה שחל בחול, על כן לא נאמר 'שבתון'. ועל פי זה מבאר עוד באריכות מה דיש לדקדק עוד על הפסוקים הללו, דכאן בפ' אמור נאמר מקרא קדש אחר זכרון תרועה, וכל מלאכת עבודה לא תעשו הוא פסוק בפני עצמו, ובפרשת פנחס נאמר מקרא קדש קודם כל מלאכת עבודה לא תעשו, והוא פסוק אחד וכמו שאמר בכל המועדים, וקאי על ענין השביתה ממלאכה, ולא נאמר מקרא קדש אחר יום תרועה כדהכא.

והביאור הוא על דרך משל למי שהוא רעב ואוכל, שהוא משביע הרעבון בכל מאכל אף בהפחות והגרוע שבמאכלים ואף בלחם יבש, אך אם ירצה להשביע הרעבון שלא על ידי אוכל, כגון על ידי שמיעה או ראייה, לא יתכן על ידי שמיעת או ראיית דברים המצויים, רק אם ישמע דבר נפלא הפלא ופלא שמתענג בו מאד, ואזי שוכח רעבונו ומשביעו זמן מה, כגון בשמיעת קול זמר שלא נשמע כמוהו בפה או בכלי, או מעשה נפלא שמתענג השומע, או דברי חכמה נפלאה להאוהב חכמה, וכן בראיית איזה דבר נפלא, והוא דבר מוחש שאין להכחישו, והטעם שהמאכל ישביעו אף בפחות, ושאר דברים דוקא בדבר נפלא, נקל להבין שהוא משום שהמאכל טבעו להשביע מצד התולדה, לכן משביע אף במאכל פחות, אבל שמיעה וראייה אין טבעם להשביע, לכן בכדי שישימשו במקום המאכל שיהיה כאלו אוכל, לזה צריך דבר נפלא שישנה טבעו.

והנמשל הוא שכל המצות כולם המה תועלת לנו בטבע, אף שאין אנו יודעים סיבת התועלת, אלקים הבין דרכה והוא ידע את מקומה, ונמצא העושה המצוה בפועל, הוא בנקל שיעשה התיקון והיחוד שראויים להיות על ידי מצוה זו אף בעשיה כפשוטו אף בלי כונת סודות נסתרים, ואף אם אין כאן הטהרה והקדושה הגדולה והיראה והאהבה הראויה. מה שאין כן כשאין עושה המצוה בפועל, רק דוגמא במקומו, שזה אין טבע התיקון, וצריך להיות בטהרה וקדושה נפלאה וכונה זכה שיעלה כאילו נעשה בפועל.

והנה ידוע גודל התועלת של השופר בראש השנה, וממש זה הוא כל הקיום של האומה הישראלית, וזהו כל תוקפן של ישראל, ואף שאין אנו יודעין טעם הדבר, אלקים הבין דרכו וזה טבעו. והנה כשחל בשבת דאין תוקעין בו

בפועל ממש, ומחויבים אנחנו לעשות זכר שיהיה נחשב כאילו נעשה בפועל, בודאי לזה צריך שקידה רבה לטהרה ולקדושה, ולא לקרוא בפה מטונף.

ולאור דברים אלו מבאר הישמח משה כי בפרשת פנחס דכתיב יום תרועה דאיירי שחל בחול, אמר מקרא קדש יהיה לכם, בזה שכל מלאכת עבודה לא תעשו כמו שנאמר בשאר יום טוב, אבל בפרשה זו דאיירי שחל להיות בשבת כמו דאיתא בגמרא, וכדכתיב שבתון, דהיינו שיהיה בשבת זכרון תרועה, על כן לא נצרך לומר מקרא קדש לענין השביתה, כיון דבלאו הכי הוא שבת, וכבר נאמר למעלה בציווי של שבת מקרא קדש, אלא הפירוש של מקרא קודש הוא דהתורה מזוהר במה שכתבנו, מאחר דיהיה בשבת, ואז לא הוי רק זכרון תרועה ואינו בפועל רק דוגמא לדבר, על כן צריך להיות מקרא קדש, דהיינו שיהיה הקריאה בפה קדוש. וזה הוא התכת הכתוב אימתי הוא זכרון תרועה, כשהוא מקרא קדש, עכתודה"ק ועיי"ש שמאריך עוד לבאר בזה דברי הפייטן בתפלת ר"ה.

ונקדים עוד מה שאני רגיל להביא מספר מגדנות אליעזר (לנכדו של הקול אריה) על מה שאמרו חז"ל (ברכות ה.) אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, וברש"י שם פשפש ולא מצא, לא מצא עבירה בידו שבשבילה ראויין יסורין הללו לבוא, והקשו המפרשים אם האדם הזה יש בו עוון ביטול תורה, מאי קאמר פשפש ולא מצא, הרי יש בו עוון ביטול תורה, ומבאר דהנה כשהקב"ה נותן יסורים להאדם הוא נותן לו מדה במדה לפי מעשיו, בכדי שכשיראה האדם העונש יכיר במה שחטא ושב ורפא לו, ולדוגמא כשאדם עשה איזה עבירה בידו כגון שהכה את חבירו וציערו, שולחים לו יסורים בידו בכדי שיזכור מה שפגם בידיו ויוכל לתקנה, כי לא יחפוץ הקב"ה במות המת כי אם משובו מדרכו וחיה.

ובדרך זה מבאר האלשיך הק' (ריש פ' שמיני) הכתוב (תהלים סב, יג) ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, שזהו חסד גדול מאת הקב"ה שמשלם יסורין אל האדם כפי מעשיו אשר חטא בו, שעיי"ז יכיר ויתן לבו מה שעשה ולחזור ולשוב בתשובה על מה שעשה, שאם יש לו יסורין באיזה אבר יזכור מה שעשה שלא כהוגן באבר זה ויקוץ מתרדימתו ויתעורר לעשות תשובה.

ולאור הנ"ל מפרש במגדנות אליעזר דברי הגמ' פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, והיינו דאיירי כשאדם רואה שיסורין באין עליו ופשפש

ולא מצא על מה מכוונים כאבים אלו שלא מצא שום פגם באיבר זה שהיסורים באו עליו, וזה שדקדק רש"י שלא מצא עבירה בידו שבשבילה ראוי יסורין הללו לבוא היינו שאינו מוצא עבירה שעבר באבר זו שהיסורין באו עליו, וע"ז קאמר יתלה בביטול תורה, שהרי תלמוד תורה כנגד כולם, והתוה"ק כוללת כל מצוות התורה, וכשעוסקים בתורה הוא רפואה כללות לכל תחלואי הנפש, וכמו שיש גם בחכמת הרפואה תרופות שהם מיוחדים על אברים מסוימים, וישנם תרופות שהם רפואה לכל הגוף, והתוה"ק הוא רפואה כללות לכל איברי הגוף והנפש, וכן להיפך חלילה כשאין עוסקים בתורה אפשר שיבא על עוון ביטול תורה כל מיני יסורין על כל האברים, ולכן כשרואה אדם שיסורין באין עליו, ופשפש ולא מצא עבירה באותו אבר שבשבילה ראוי יסורין הללו לבוא, יתלה בביטול תורה דעל עון ביטול תורה אפשר שיבואו כל מיני יסורין, ע"כ.

ועכ"פ מבואר דמצוות לימוד התורה הוא מצוה כוללת ובשביל ביטולה נענשים כל איברי האדם, ומדה טובה מרובה שע"י לימוד התורה אפשר לתקן כל החטאים שפגם בכל איבריו, אך לפי דברי הישמח משה לעיל שכתב דאינו דומה מי שמקיים המצוה בפועל ממש למי שאינו עושה רק דוגמא, הדעושה המצוה בפועל, הוא בנקל שיעשה התיקון והיחוד שראויים להיות על ידי מצוה זו אף בעשיה כפשוטו אף בלי כוונת סודות נסתרים, ואף אם אין כאן הטהרה והקדושה הגדולה והיראה והאהבה הראויה. מה שאין כן כשאין עושה המצוה בפועל, רק דוגמא במקומו, שזה אין טבע התיקון, וצריך להיות בטהרה וקדושה נפלאה וכוונה זכה שיעלה כאילו נעשה בפועל, א"כ לא ידמה כלל התשובה אשר אדם שב בפרטיות על כל פרט ופרט, שאז בטבע התשובה לתקן העוון אשר עיוות, להתשובה הכללית שהוא ע"י לימוד התורה, שהתשובה ע"י לימוד התורה צריך התאמצות יתירה בכל לבבו ובכל נפשו בכדי שיוכל לתקן בלימוד התורה גם מה שאין בטבע התורה לתקן.

ובדרך זה יבואר דברי הנביא שובה ישראל עד ה' אלקיך פתח בלשון 'עד' ה' אלקיך שנחלקו בה חז"ל אם הכוונה עד בכלל או לא עד בכלל, ולדרכינו י"ל הכוונה דודאי תשובה מן המובחר הוא עד ה' אלקיך ועד בכלל, והיינו תשובה אמיתית וחזקה עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם (רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב), אך פתח הכתוב בלשון 'עד' שאפשר להתפרש גם עד ולא עד בכלל, לרמז דאפי' אם התשובה אינה איתנה וחזקה כ"כ ג"כ יתקבל תשובה זו, אך התנאי לזה הוא כי כשלת בעונך היינו שהאדם שב ומתקן כל העוונות שנכשל בה בפרטיות, וכנ"ל דבתשובה על חטא מסוים

בטבעו מתקן מה שעיוות, וכמו שהמאכל שטבעו להשביע מצד התולדה, שלכך משביע אף במאכל פחות.

והמשיך הכתוב קחו עמכם דברים אין דברים אלא דברי תורה (שה"ש רבה לה, ד), פי' שאם התשובה תהיה תשובה כוללת ע"י לימוד התורה אז צריך התשובה להיות דייקא ושובו אל ה', דכיון שאין בטבע של לימוד התורה לתקן עוונות אלו, צריך שיהיה לימוד התורה בהתאמצות יתירה באופן נפלא בכדי שיהיה במקום התיקון הפרטי של אותו אבר, וטעם הדבר כי אמרו אליו 'כל' תשא עון פי' כי לימוד התורה אינה התיקון הטבעית עבור עוונות אלו, רק הוא תיקון כללי על עוונות ופשעים, ולכן צריך שיהי' התשובה שע"י לימוד התורה דייקא אל ה' בקבלה חזקה ואיתנה, שעולם ועד לא תהיה בינינו פרידה.

ובסגנון זה יש לפרש מקראי קודש בריש פרשתו, דכאשר בא משה רבינו להעיד על בני ישראל שמים וארץ, ולעורר את לבם לתשובה ולתיקון המעשים, גילה להם שלימוד התורה הוא תרופה כללית לתקן כל הפגמים, אך תנאי התנה עמהם שצריך שיהא הלימוד התורה באופן של יערף כמטר לקחי, וכמו שפי' רש"י תורה שנתתי לישראל שהוא חיים לעולם, כמטר הזה שהוא חיים לעולם, והיינו שמטר יורד בחוזק ובשטף, כן בכדי שהתורה יתקן גם שאר העבירות שהאדם פגם בהם צריך שיהא בהתחזקות והתאמצות ובהתמדה גדולה.

הנה בעומדינו עתה קודם יום הקדוש והנורא, צריכים להתעורר הרבה בענין עון ביטול תורה, שכן קשה מאוד לאדם לפשפש בכל מעשיו ולשוב בתשובה על כל נדנדוד קל שפגם, והעצה היחידה הוא שיקבל האדם על עצמו בכל לבבו ובכל נפשו ללמוד תורה ברציפות ובהתמדה, ועון ביטול תורה הוא חמור מאוד ובני אדם מזלזלין בהן, ואין משימים לב כלל שצריך לשוב על זה.

ובאמת עון ביטול תורה חמור מאוד לפני השי"ת, וכמו שמצינו בחז"ל (נדרים פא.) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (ירמי' ט, א) מי האיש החכם ויבן את זאת וגו', דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורת יגו', והקשה האלשי"ך דמדוע נתקשו כ"כ למצוא סיבה לחורבן ביהמ"ק הלא הכתוב מעיד עליהם שבשעת חורבן בית ראשון היו שטופים בעבודה זרה ובגילוי עריות, ומדוע מצא לתלות רק בעון ביטול תורה, אלא מבאר האלשי"ך שלימוד התורה

גורמת להשמחה הכי גדולה לפני השי"ת, ולכן זכותה גדולה וחזקה כ"כ עד שבכוחה להגין אף אם יש ר"ל עבירות החמורות שבתורה, ולזה הסיק הגמרא שנאבדה הארץ על עזבם את תורת דייקא, דכל זמן שלמדו תורה היה הקב"ה מוותר על עבירות החמורות שהיה בידם.

אמנם אפ"י כשכן לומדים תורה, העיקר הוא להחשיב את הלימוד שיהא בקביעות וברציפות, שבזה מראים שמחשיבים את התורה, וכמו שהביא הר"ן בשם רבינו יונה (שם בד"ה דבר זה נשאל) על המשך הגמרא אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה, דודאי עוסקין היו בתורה תמיד, ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד שפירשו הקב"ה בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכין בתורה תחלה, כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עליה, שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה עד כאן לשון הר"ן. הרי דאפ"י שהיו עוסקים בתורה מ"מ אבדה הארץ משום שלא החשיבו את התורה, ולכן בימים אלו המיועדים לתשובה ואין אתנו יודע עד מה, ואין לנו שיוור רק התורה הזאת, צריכים אנו לקבל על עצמינו לעסוק בתורה בכל עת ועונה בקביעות וברציפות, ובכח התורה נזכה לתשובה שלימה לכפר על כל עוונותינו.

הנה בימים הקדושים הללו אין צורך באמירת מוסר, שכן כל אחד מישראל מתעורר מעצמו, אך דבר אחד לא אוכל להימנע מלעורר באשר כאב לבי לראות ביום טוב של ראש השנה אברכים תלמידי חכמים אשר תורתם אומנתם שאיחרו לבא לבית המדרש, ובחז"ל (יומא פו.) היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא אי שקילנא בישראל מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר, היינו שתלמיד חכם צריך ליזהר ביותר בכל מעשיו, שבדבר קל יכול לגרום לחילול השם ח"ו, וא"כ תלמיד חכם המאחר לישן ונכנס לביהמ"ד כשכבר עומדים באמצע התפילה, וכי אין זה בכלל חילול ה'.

ובספה"ק בני יששכר (תשרי מאמר ד' דרוש יג אות לח) כתב דהנה תשובה לבדה אינה מועלת רק לביטול מצות עשה אבל לעונות צריך לחלוקי כפרה כידוע, אבל הסגולה לזה מה שאמרו בזהר פרשת במדבר (ח"ג קכא.) שע"י המסירות נפש האמיתי בלב בשעת קריאת שמע איתחשיב ליה כאילו מסר נפשו בפועל על קדושת שמו ית"ש ויחודו ואחדותו, והכל מתכפר על ידי העדות הזה שמעיד האדם בשעת קריאת שמע ומקבל על עצמו מסירות נפש בכח, ע"כ עיי"ש שמאריך עוד בזה.

וכמדומה אני שיש ביד כל אחד ואחד להשכים בבוקר בזמן, וכדאי ההתאמצות שלא לגרום לחילול שם שמים, עד כדי שיצטרכו למסירות נפש לכפר ע"ז, ובאמת בכל ימי הרחמים והרצון צריכים להתחזק ביותר להשכים בבוקר לתורה ולתפלה, וכמו שאומרים בנוסח הסליחות 'שחר קמתי' וכדו', וצריכים האדם להתבונן האם הוא מקיים מה שהוא עצמו מוציא בפיו, וכמו שפירשו בדרך צחות, 'ותשמע הארץ אמרי פי' שהאדם צריך לשמוע אמרי פיו שהוא מוציא בעצמו, וכמו שמובא בשם הרה"ק ר' משה מקאברין זי"ע (מובא באמרות משה – ענינים שונים) שהיה אומר על מי שעושה מלאכת ה' ברמיה להונות את הבריות, הרי את השי"ת אי אפשר לרמות, ואנשים אחרים אסור לרמות, ומי שבדעתו לרמות, הרי אינו מרמה אלא את עצמו, והוא עצמו נשאר נער, וכן על האדם ליזהר שלא ישטה את עצמו, ועכ"פ בימים הקדושים האלו שכל אחד מישראל מרבה במעשים טובים, ומרבים בתפילות ותחנונים לזכות לשנה טובה ומתוקה, ובז' ימים שבין ר"ה ליוה"כ אפשר לתקן כל השנה כולה, שביום ראשון בשבוע אפשר לתקן כל ימי הראשון וביום ב' כל ימי ב' וכן הלאה, ולכן צריכים להיות נזהר ביותר בהשכמת בית המדרש שחרית.

אמנם בעיקר כפינו פרושות למרום, שהשי"ת ירחם עלינו ועל כל כלל ישראל, ובדור החלש הזה אשר כשל כח הסבל, ואין בכוחינו לעמוד נגד היצה"ר המסמא את העינים, ירחם השי"ת ויתן לנו כח להתחזק בעבודת ה', ויהיה בעוזרינו שלא יתגבר היצה"ר עלינו בימים אלה ובפרט בענין השכמה לביהמ"ד, וירחם השי"ת על כל כלל ישראל, בכל מקום שהם, בכל מקומות מושבותיהם, בכל אתר ואתר, בכלליות ובפרטיות, ברוחניות ובגשמיות, וכל מי שצריך יעזר בבני חיי מזוני רויחי, וכל אחד מישראל יתברך בגמר חתימה טובה, ונזכה לקיום מאמר הכתוב (ישעיה ל, טו) בשובה ונחת תושעון, כשנזכה בקרוב לקבל פני משיח צדקינו, במהרה בימינו, אמן.

